

Чому важливо бути ініціативним

Педагогічна підтримка соціальної ініціативності підлітків у дитячих громадських об'єднаннях

Актуальність вивчення феномену соціальної ініціативності пов'язана з нагальною потребою держави у вихованні нового покоління самостійних, відповідальних та свідомих громадян України. Сучасні дослідження українських психологів указують на те, що саме здатність особистості виявляти та реалізовувати соціальну ініціативність є вагомим критерієм її особистісного зростання.

Владислав БЕЛАН, молодший науковий співробітник лабораторії дитячих об'єднань Інституту проблем виховання НАПН України, м. Київ

Нова реальність

Сучасне суспільство породжує нову антропологічну реальність: людина дедалі більше виступає суб'єктом власної життєдіяльності та суспільних відносин, відповідальним за прийняті ним рішення. Розвиваючись, людина не лише адаптується до наявної суспільної реальності, а і на її основі вибудовує власну життєдіяльність, детерміновану як вимогами соціуму, так і своїми внутрішніми потенціями.

Саме тому соціальне виховання молодого покоління має бути зорієнтоване на розвиток соціальності індивіда, складовими якого є *соціальна активність, соціальна зрілість, соціальна мобільність*, оскільки в сучасних умовах вже не можна обмежитися лише засвоєнням людиною суспільно визнаних норм і правил, соціального досвіду.

Найбільш гостро проблема прояву соціальної ініціативності постає у підлітковому віці, оскільки особистість у цьому віці є найбільш чутливою до змін у навколишньому середовищі. Процес виявлення підлітками соціальної ініціативності набуває нових істотних характеристик у зв'язку з відкриттям власного духовного «Я», котре зумовлює становлення їхньої самосвідомості.

З історії досліджень

Дослідження проблеми соціальної ініціативності не є новим напрямом у педагогічній науці. З 60—70 рр. ХХ століття це питання активно вивчалось крізь призму чинних піонерської і комсомольської організацій, розвитку соціальної ініціативності дітей та учнівської молоді у процесі суспільно корисної діяльності, самодіяльності та самоуправління.

Ініціативність (як зазначає «Психологічна енциклопедія») — це особистісна якість, яка характеризується вільною надситуативною активністю, спрямованою на досягнення конкретних цілей та передбачає вияв рішучості та волі в реалізації запланованого.

Згідно з соціально-педагогічним словником (2004 р.), термін *«ініціатива»* тлумачиться як початок (від латин. *initium*, або франц. *initiative*), тобто здатність людини до започаткування своїх рішень у різних сферах суспільного життя. Також як один із видів ініціативи розрізняють *«соціальну ініціативу»* — сукупність дій із висунування, твердження, поширення та практичної реалізації соціально значущої ідеї свідомо, самостійно й добровільно здійснюваних суб'єктом; характеристика, індикатор і форма вияву соціальної активності.

Отже, поняття *«соціальна ініціативність»* можна визначити як інтегровану якість особистості, що відображає готовність суб'єкта до самостійного висунування, пропагування та практичної реалізації соціально значущої ідеї.

Розширення меж моральної самосвідомості підлітків сприяє осмисленню ними потенційно можливих альтернатив власної поведінки в різних ситуаціях і є чинником прояву їхньої ініціативності.

Нині ініціатива стає предметом вивчення різних наук. У філософії вона трактується як самостійно, з власних спонукань виконувана суб'єктом розумова або практична дія з метою ефективного розв'язання порівняно новим способом якогось актуально значимого завдання. Ініціатива виводиться насамперед із потреби отримати принципово нове об'єктивно істинне знання для вирішення будь-якої важливої проблеми.

Фото з: www.biowiki.ru

Підліток у дитячих об'єднаннях

Істотну допомогу у формуванні соціальної ініціативності підліткам надають дитячі співтовариства, дитячі громадські організації й об'єднання різного спрямування.

Питання пошуку інтегративних форм виховної роботи з молодим поколінням нині є архіактуальним. Це пояснюється тим, що в підлітковому віці помітно скорочується кількість дітей, котрі задовольняються спілкуванням лише в колі сім'ї. При цьому зростає кількість тих, хто прагне спілкування в інших сферах їхнього життя: на вулиці, у клубах за інтересами, в секціях.

Безперечно, збільшення часу, який підлітки проводять поза школою і поза родиною, приводить їх до створення певних референтних груп, товариств. При цьому для підлітків їхня роль є більш значущою, ніж роль учителів чи батьків. Ця особливість якраз і спонукає підлітків до об'єднань, які іноді є керованими педагогами, а іноді є неформальними й переважно

різновіковими. Це дає змогу стверджувати, що створення неформальних об'єднань, які іноді мають негативістські тенденції, засвідчує недосконалість і неефективність виховної роботи з підлітками.

Неформальні групи — це не обов'язково об'єднання однолітків. У них можуть бути люди, які хоч і відрізняються за віком, але об'єднані системою відносин, володіють спільними цінностями й відокремлені від інших певним принципом відмежованості.

Дослідники визначили, що близько 83—88% школярів є учасниками груп, які з'являються спонтанно, але часто існують тривалий час. Підліткові юнацькі об'єднання, на думку дослідників, характеризуються достатньо високим рівнем організованості, ефективною саморегуляцією, віковою і груповою субкультурою.

Саме в неформальних відносинах підлітків часто простежується емоційна насиченість міжособистісних контактів. Прагнення проявити себе як особистість, індивідуалізуватися в референтній групі потребує від підлітків пошуків нових каналів трансляції своєї особистості. Це, на їхню думку, забезпечує можливість для самовираження й самоутвердження.

Від стихійних форм до організаційних

Практика дала змогу виявити один парадокс: майже всі громадські рухи виростають зі стихійних, набуваючи певних організаційних форм. При цьому, як стверджує відомий дослідник цієї проблеми Ю. Й. Поліщук, мотивом (предметом потреби), що сприяє появі соціально-педагогічної установки щодо потреби створення й функціонування об'єднання, є палке бажання (життєва необхідність) в об'єднанні за інтересами, в самодіяльній і незалежній від державних інституцій школи (вищого навчального закладу), батьків, діяльності та спілкуванні.

За даними статистики

Нині дитячий громадський рух в Україні представлений різноманітними дитячими самодіяльними формуваннями, організованими за підтримки дорослих для задоволення інтересів і потреб дітей у різнобічній діяльності та спілкуванні. В Україні офіційно зареєстровано 1857 дитячих громадських організацій, серед яких: чотири міжнародні, 29 всеукраїнських, 1 515 центральних органів із місцевим стату-

сом організації обласного та місцевого рівнів, 342 осередки усіх рівнів. Станом на 2013 рік припинило діяльність 63 організації різних рівнів, легалізовано було 43 нові дитячі громадські організації.

Виховання через конкретні справи

Беручи активну участь у діяльності дитячих об'єднань, у різних програмах та проєктах, підлітки мають можливість набутти досвіду різноманітної діяльності, розвиваючи свої комунікативні навички, опановуючи

результативне спілкування, а виховання, у свою чергу, здійснюється через конкретні справи. Підлітки отримують нові ціннісні орієнтири, набувають досвіду визначати життєві пріоритети.

Такий виховний потенціал перетворює дитячі об'єднання на дієвий інструмент виховання підлітків загалом і виховання у них ініціативності зокрема. Але їхня ініціативність насамперед повинна розвиватися за допомогою ініціативи дорослих, яка має стати рушійною силою.

ПІДСУМКИ КОНКУРСУ «Панорама творчих уроків — 2014»

Багато років поспіль видавництво «Шкільний світ» проводить конкурс «ПАНОРАМА ТВОРЧИХ УРОКІВ» із метою популяризації кращого педагогічного досвіду серед освітян усієї України.

У 2014 році темою конкурсних робіт було обрано **«Українознавчий аспект у навчально-виховному процесі»**.

Приємно зазначити, що роботи, надіслані на конкурс, відзначаються високим рівнем виконання, професіоналізмом та творчістю.

Із задоволенням представляємо переможців конкурсу «ПАНОРАМА ТВОРЧИХ УРОКІВ — 2014», які будуть нагороджені спеціальними дипломами видавництва «ШКІЛЬНИЙ СВІТ» і можливістю публікації конкурсної роботи у наших виданнях!

Виховна робота:

I місце — СТРАШНА ЛЮДМИЛА ВАСИЛІВНА, вихователь КЗО «Криворізький обласний ліцей-інтернат для сільської молоді».

II місце — СТОЛЯРЕНКО ТЕТЯНА ОЛЕКСІЇВНА, бібліотекар Кіровської ЗОШ I—III ступенів №3.

III місце — САЛАМАРЧУК АНАСТАСІЯ АНДРІЇВНА, бібліотекар НВК «Загальноосвітня школа I—III ступенів — дитячий садок», с. Велимче, Волинська обл.

Шкільний світ. Музика:

I місце — СЛОБОДЯН ЛЮДМИЛА ЯКІВНА, учитель Кіровського НВК №16, Луганська обл.

II місце — ЕРМАКОВА ТЕТЯНА ПЕТРІВНА, учитель Харківської ЗОШ I—III ступенів № 58.

III місце — СИПИНА ВІКТОРІЯ В'ЯЧЕСЛАВІВНА, учитель ЗОШ I—III ступенів № 5, м. Красноперекопськ, АР Крим.

Шкільний світ. Образотворче мистецтво:

I місце — ПОЛОВЕЦЬ ДІАНА СТАНІСЛАВІВНА, учитель ЗОШ I—III ступенів № 5, м. Умань, Черкаська обл.

Вітаємо!

Дякуємо всім учасникам «ПАНОРАМИ ТВОРЧИХ УРОКІВ» і бажаємо спокою, миру, творчості та натхнення!